

האשה, ואם משום שלא התרו בו, אז ייענש בדמי ולדות!

אבל "אסון ממש" באשה, בלי "דין אסון" באיש — אינו פוטר את דמי הולדות.⁽¹⁾

איכא דאמרי: איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש, שרבי יוחנן הוא שהקשה מכתוב זה, על ריש לקיש הסובר שחייבי מיתות שוגגין חייבין בתשלומין:

וכך הקשה: כתיב: "ולא יהיה אסון ענוש יענש".

מאי לאו, האם אין פירוש הכתוב כך: ואם לא יהיה דין אסון בנוגף, שלא יתחייב מיתה, אז ענוש יענש. אבל אם יהיה דין אסון באיש, לא ייענש.

ואם כן משמע, שאם תמות האשה ולא יהיה על הנוגף דין אסון, שלא יתחייב מיתת בית דין משום שלא התרו בו, אז ייענש בדמי ולדות.

ונמצא הכתוב מלמדנו, שחייבי מיתות שוגגין כגון זה שהרג את האשה ולא נתחייב מיתה, ייענש בדמי ולדות. ותיקשי לריש לקיש, הפוטר אף חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין?!

ומשנינן: לא כך הוא ביאור הכתוב.

אלא אם לא יהיה אסון ממש באשה, אז ייענש בדמי ולדות. אבל אם יהיה בה אסון, אף שלא התרו בנוגף, אזי לא יתחייב הנוגף בדמי ולדות. כי חייבי מיתות שוגגין פטורין

רבי יוחנן אמר חייב, כיון דהא לא אתרו ביה, ואין הוא חייב מיתה ולא מלקות, ומה יפטור את הממון.

ריש לקיש אמר פטור, כיון דאילו אתרו ביה הרי הוא היה פטור מלשלם ממון, כי לא אתרו ביה נמי פטור, כדמפרש טעמיה לקמן.

איתיביה ריש לקיש המחייב חייבי מיתות שוגגין בממון לרבי יוחנן:

והרי כתיב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש [בדמי ולדות]". הרי משמע: אם יהיה אסון לא ייענש בדמי ולדות, דקם ליה בדרכה מיניה.

מאי לאו, וכי אין פירוש מה שאמרה התורה "ולא יהיה אסון" דהיינו שלא יהיה באשה "אסון" ממש, שלא מתה.

ואם כן, משמע אם אך מתה האשה, בין שהתרו בנוגף ובין שלא התרו בו, הרי זה לא יענש בדמי ולדות.

ואם כן, מלמדנו הכתוב שחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין, ותיקשי לרבי יוחנן המחייבין?!

ומשנינן: לא כאשר פירשת את הכתוב "ולא יהיה אסון", שלא מתה האשה.

אלא פירוש הכתוב, כך הוא: ואם לא יהיה דין אסון על האיש הנוגף, שלא יתחייב הנוגף במיתת בית דין, אם משום שלא מתה

1. נבאר על פי משמעות דברי רש"י, ש"אסון" ממש" פירושו "מיתת האשה", ו"דין אסון" לאו, מבואר שהם מפרשים אחרת.

1. נבאר על פי משמעות דברי רש"י, ש"אסון" ממש" פירושו "מיתת האשה", ו"דין אסון"

מן התשלומין.

אמר תמה רבא: ומי איכא למאן דאמר וכי יש מי שסובר שחייבי מיתות שוגגין חייבים ממון?!?

והא תנא רבי חזקיה: (2)

כתוב בתורה [ויקרא כד] "מכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם [לא ישלם ממון אלא] יומת" (3) —

הקיש הכתוב מכה אדם למכה בהמה, כדי להשוותם [בחילוק שביניהם]:

הוקש מכה אדם לפטור מתשלומין, ומכה בהמה, לחייבו בתשלומין.

וכך הקישם הכתוב, כדי ללמד:

מה מכה בהמה, לא חילקת בו לענין תשלומין:

א. בין מכה בהמה בשוגג ובין המכה אותה כמזיד, שהרי ריבתה התורה "פצע תחת פצע" לחייב אדם המזיק ממון חבירו בשוגג כמזיד, ובאונס כרצון.

ב. ובין המתכוין להכות את הבהמה, למי שאין מתכוין להכותה.

ג. ובין המכה את הבהמה דרך ירידה, כדרך המכים בהנחתת היד, לבין המכה אותה דרך עלייה, שהכה בהגבהת ידו, או שחתך בחרבו מלמטה למעלה. (4)

בכל אלו לא חילקת לפוטרו ממון בכל אחד מהאופנים הללו, אלא לחייבו ממון בכל האופנים שזכרו.

בתשלומים. [וראה על דברי רש"י כאן, מה שכתב בעל השיטה מקובצת בד"ה מכה].

ב. ביארו התוספות את דרשת הגמרא כאן, שכוונת הכתוב לומר: מה מכה בהמה לא חילקת במה שכתוב בו דהיינו חיוב דבכל ענין חייב, אף מכה אדם כל עניני פטור ממון שכתוב בו לא תחלוק בו.

וביארו עוד ש"שוגג ומזיד" היינו לענין פטור של ממון אחר שנתחייב עם חיוב המיתה. ו"דרך עלייה ודרך ירידה" ללמד הוא בא שבכל ענין אין מועיל כופר לפוטרו מחיוב מיתה [וברש"י לקמן לח א ד"ה לחייבו ממון אין נראה כן, כמבואר שם בהערות]. ו"מתכוין ושאינ מתכוין" הוא לענין דמי האשה עצמה.

4. ללמדנו, שאין דין אדם המזיק כדין ההורג בשגגה לענין גלות, שחילקה התורה בו בין דרך ירידה לדרך עלייה, שאינו גולה עד שיתקיים "ויפל עליו וימות".

2. כתבו התוספות שאין דברי "תנא רבי חזקיה" מוסכמים, ובכל זאת מקשה הגמרא "ומי איכא למאן דאמר". כי חזקיה היה שונה את הברייתות של רבי חייא אביו שהן ברייתות עיקריות, ומקשים מהם קושיות.

3. א. לשון רש"י הוא: "מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם". ומשמעות דבריו היא, שכוונת הכתוב "ומכה אדם יומת" היינו לומר: ומכה אדם לא ישלמנו כמכה את הבהמה, אלא יומת. והשמיענו אף פסוק זה דין "קם ליה בדרכה מיניה".

אבל רש"י לקמן לח א כתב, שמפסוק זה אין ללמוד דין קם ליה בדרכה מיניה, שאם לא היה אומר הכתוב במקום אחר את עיקר דין קם ליה בדרכה מיניה, היינו מפרשים את ההיקש באופן אחר, ואומרים: מה מכה בהמה לעולם חייב בתשלומים, אף מכה אדם לעולם חייב

אף מכה אדם, לא תחלוק בו לענין פטורו
מתשלומין כשהוא הורג אדם:

א. בין ההורג בשוגג, שלא התחייב מיתה,
לבין ההורג במזיד שהתחייב מיתה.

ב. בין המתכוין להרוג, ונתחייב מיתה, למי
שאין מתכוין להרוג, ולא נתחייב מיתה.

ג. ובין ההורג דרך ירידה, לבין ההורג דרך
עלייה.

שבכל אלו לא תחלוק לחייבו ממוין בחלק
מהם, (5) אלא לפטורו ממוין בכל האופנים
שנזכרו. (6)

הרי שלימדנו תנא דבי חזקיה, כי אף חייבי
מיתות שוגגין פטורים הם מן התשלומין.
ואם כן, האיך אמר רבי יוחנן שחייבי מיתות
שוגגין חייבין בתשלומין?!

אלא, כי אתא רבין, מארץ ישראל לכבל,
אמר:

חייבי מיתות שוגגין וממוין, כולי עלמא —
בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש — לא פליגי
דפטורין הם מן הממוין, וכדתנא דבי חזקיה.

כי פליגי רבי יוחנן וריש לקיש, בחייבי
מלקות שוגגין ודבר אחר, דהיינו ממוין.

דרכי יוחנן אמר: חייב הוא בממוין. היות
ורק חייבי מיתות בלבד איתקוש [הוקשו]
ל"מכה בהמה" בהיקש של "תנא דבי
חזקיה" כדי ללמד שאף בשוגג הם פטורים.

אבל חייבי מלקות — לא איתקוש בפסוק
זה, ואין לנו מקור לפוטורם מן הממוין
בשוגג.

ריש לקיש אמר: פטור הוא מן הממוין, כי
בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות להיות
כחייבי מיתות, ומפרש לה ואזיל.

ומפרשת הגמרא: היכן ריבתה זאת התורה?

אמר אבוי: אתיא, יש ללמוד דין חייבי
מלקות מחייבי מיתות בגזירה שוה: "רשע
רשע".

שהרי נאמר: "והיה אם בן הכות הרשע",
הרי "רשע" בחייבי מלקות. ונאמר "אשר
הוא רשע למות". הרי "רשע" בחייבי מיתות
בית דין.

ומלמדת גזירה שוה זו, שדין חייבי מלקות
הוא כדין חייבי מיתות. וכשם שחייבי מיתות
שוגגין פטורים מן הממוין, כך חייבי מלקות
שוגגין פטורים מן הממוין.

רבא אמר: אין צורך בגזירה שוה כדי לומר
שיהא דין חייבי מלקות כחייבי מיתות. אלא

בזה להלכה.

ואולם העיר, שמרש"י בד"ה מכה אדם שכתב
"מכה בהמה לעולם חייב, דאמרינן בבבא קמא:
פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ואונס
כרצון", משמע, שגם לענין זה הוקש מכה אדם
לפטור על הממוין אפילו באונס; והביא כן גם
משיטה ישנה לעיל ל ב, כיון שהוקש מכה אדם

5. דהיינו בשוגג או באין מתכוין או בדרך עליה.

6. ב"הערות" להגרי"ש אלישיב שליט"א העיר,
מכך שלא הזכיר תנא דבי חזקיה גם אונס, אע"ג
שמכה בהמה, דהיינו אדם המזיק, חייב אף
באונס, משמע, שחייבי מיתות אונסין אין
פטורים מן הממוין. ורבינו עקיבא איגר נסתפק

בחייבי מלקיות עצמן גילתה התורה שהן פטורין מן הממון אפילו בשוגג —

דאטיא, שנלמד דין חייבי מלקיות לפוטרם מן הממון אפילו בשוגג, בהיקש:

נאמר בכתוב "מכה" לגבי חיוב מלקות [כדמפרש לכולה ואזיל], ונאמר "מכה" בבהמה לגבי חיוב תשלומין.

וכשם שהועיל היקש חייבי מיתות למכה בהמה לפוטרם מן הממון בכל אופן, כך הועיל היקש חייבי מלקיות למכה בהמה כדי לפטור חייבי מלקיות מן הממון אף בשוגג.

אמר ליה רב פפא לרבא: "מכה" הי "מכה"? כלומר: היכן הוקש לשון "מכה" האמור בענין מלקות ל"מכה" בהמה?

אילימא בכתוב זה הוקשו, שנאמר: "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת"?

אי אפשר לומר כך. כי:

האי קרא, בקטלא [בחייבי מיתות בית דין] הוא דכתיב, ולא בחייבי מלקיות.

אלא האי "מכה" הוא שהוקש למכה בהמה, דכתיב "מכה נפש בהמה ישלמנה. נפש תחת נפש".

וסמיך ליה: "ואיש כי יתן מום בעמיתו,

כאשר עשה — שהכה את חבירו — כן יעשה לו", שילקה על ידי בית דין.

ותמהה הגמרא: והרי האי מקרא האמור לגבי חייבי מלקיות לאו לשון "מכה" היא, ואילו רבא אמר: אתיא "מכה מכה"?!

ומשנינן: אנן, לאו דוקא לשון "מכה" הוא דאמרינן.

אלא, "הכאה הכאה" קאמרינן.

כלומר, פעולת הכאה של אדם, (7) המחייבת אותו מלקות, הוקשה לפעולת הכאה של בהמה, המחייבת אותו תשלומי ממון.

ועוד תמהה הגמרא: והא כי כתיב מקרא זה "ואיש כי יתן מום בעמיתו", בחובל בחבירו הוא דכתיב. וחובל בחבירו, הרי בר תשלומין הוא ואינו בן מלקות, וכמבואר בסוגיא לעיל. (8)

ובהכרח שיש לפרש את זה שאמרה תורה "כאשר עשה, כן יעשה לו" שישלם ממון. והאיך נלמד מפסוק זה להסמיך חייבי מלקיות למכה בהמה?!

ומשנינן: אם הפסוק "כאשר עשה כן יעשה לו", אינו ענין [אין בו צורך, ומיותר הוא] להכאה שיש בה שוה פרוטה, ללמד שיש תשלומי ממון בחובל, שהרי ממקרא אחר, שאמרה התורה בסמוך למקרא זה, "כן ינתן

למכה בהמה, לכל מילי הוקש, ואפילו לענין אונס.

והעיר עוד, כשם שנחלקו הרמב"ן והתוספות באדם המזיק באונס גמור אם הוא חייב, כן היא הדין לענין "קם ליה בדרכה מיניה", שהרי אנו

לומדים את הפטור מאדם המזיק.

7. שהרי הפסוק עוסק במי שנותן מום בעמיתו, ונתינת מום על ידי הכאה היא באה.

8. לב ב, ולג א.

אלא נצרך ההיקש לפטור את המכה — אפילו בשוגג — מתשלומים אחרים, וכגון:

דבהרי דמחיייה [תוך כדי הכאת חבריו], קרע **שיראין** דיליה [קרע את בגדי המשי של חבריו]. ומלמד ההיקש שייפטר מתשלומי השיראין אפילו כשהכה את חבריו בשוגג.⁽¹⁾

אמר תמה ליה רב חייא לרבא:

ולתנא דבי חזקיה, דאמר: "מכה אדם ומכה **במהח**", הוקשו זה לזה כדי ללמד: מה מכה בהמה לא חילקת לחיוב בין מזיד לשוגג, כך מכה אדם לא תחלוק בו לפטור בין שוגג למזיד — תיקשי:

ממאי ד"מכה בהמה ישלמנה" בהכאה הנעשית ביום חול הוא **דכתיב**, ובאמת **ליכא לאיפלוגי**, אין מקום לחלק בחיוב תשלומי הבהמה בין שוגג למזיד, היות ואדם המזיק חייב בכל ענין; ומתוך כך אתה למד שכמו כן לענין פטור ממון במכה אדם, אין לחלק בין שוגג למזיד —

והרי **דלמא** שמא במכה הנעשית ביום **שבת** הוא **דכתיב** "מכה בהמה ישלמנה", דאף **בבהמה גופה איכא לאיפלוגי**, יש לנו לחלק גם במכה בהמה גופא, בין מי שהזיד באיסור

בו", אנו למדים שמשלם "דבר שיש בו נתינה", דהיינו ממון.

תנהו — למקרא "כאשר עשה כן יעשה לו" — **ענין להכאה שאין בה שוה פרוטה**, שאין בה חיוב של תשלום ממון, ללמד שיש מלקות בחובל.

וכך אמר הכתוב: כאשר הכה את חבריו, כן יכו גם אותו, מלקות ארבעים חסר אחת.

ומאחר שמקרא זה במלקות הוא מדבר, והוקש למכה בהמה הרי לימדך הכתוב שחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין, כשם שמכה בהמה חייב בתשלומין אף בשוגג.

לה-ב ועדיין תמהה הגמרא: לו יהי כדבריך, שהכתוב מתפרש לענין מלקות כשאין בחבלה שוה פרוטה. אבל **סוף סוף**, הרי ההיקש שאתה בא ללמוד על מלקות אלו שהם פוטרים מן הממון, ואף כשלא התרו בו, אין זה משום שהמלקות פוטרות, אלא משום **שלאו בר תשלומין הוא**, שהרי בהכאה שאין בה שוה פרוטה עסקינן!?

ומשינן: **לא צריכא**, לא נצרך ההיקש לפוטרו מתשלומי החבלה, כי אכן אין כאן תשלומים, היות שלא חבל בו בשוה פרוטה.

1. א. נחלקו האחרונים:

מלקות זה מחייבי מלקיות שוגגין [וראה במהרש"ל מה שכתב לפי זה לבאר את דברי הגמרא כאן].

ויש הסוברים, שהנפטר ממלקות מדין "משלם ואינו לוקה" אין חיוב מלקות זה כחייבי מלקיות שוגגין, ואינו פטור מדמי השיראין. ראה בכל זה במהרש"ל ומהרש"א בעמוד זה, ובפני יהושע ובספר הפלאה.

יש הסוברים, אפילו אם הכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה וקרע את השיראין שלו, הרי זה פטור מתשלומי השיראין לדעת ריש לקיש הואיל ועבר על לאו של "לא יוסיף", ואף על פי שאינו מתחייב עליהן מלקות שהרי ממון החבלה פטרם ממנו [וכדין חובל בחבירו שוה פרוטה, שהוא משלם ואינו לוקה], בכל זאת לא גרע חיוב